

EGY EDDIG FELTÁRATLAN FORRÁS ELEK TÖRTÉNETÉHEZ

– Csobai Lászlóné –

A múlt századtól napjainkig megjelent történeti-néprajzi kötetek, tanulmányok száma, amelyek Elek történetét, néprajzát próbálták összefoglalni – összehasonlítva más Békés megyei településekkel – nem mondható kevésnek. Ugyanakkor valamennyi írásban az eleki román anyanyelvű lakosság jelenléte csupán az említés szintjén marad. Nem mondható könnyű feladatnak egy adott településen belül egy kisebbségnek a településtörténetét feltárni és megírni – mint például az eleki románság történetét amikor mindenek előtt elsődleges forrás feltárást kell végezni. A feladatot nehezíti, hogy az Elekre vonatkozó leltári anyag nagyobb része, miután a település 1918-ig Arad megyéhez tartozott, az Arad Megyei Levéltárban található.

Elek község történetére vonatkozó iratanyag a Munkácsy Mihály Múzeum román történeti gyűjteményében is található. A forrásértékű iratanyag egy-egy hagyatékkal együtt került történeti gyűjteményünkbe. Így például Miskucza Péter volt kétegyházi görögkeleti lelkész hagyatékának megvásárlása alkalmával a gyűjteménybe került egy adománygyűjtő napló, amelyet az alábbiakban szeretnék bemutatni.

Az eleki románok vallási élete, görögkeleti vallásukból adódóan szorosan összefonódik a környező román anyanyelvű, görögkeleti vallású községek népességének, görögkeleti egyházközségeinek életével. Az eleki románok Otllakára, vagy Kétegyházára jártak templomba istentiszteletre, keresztelkedni, házasságot kötni, miután helyben nem volt görögkeleti egyházuk, templomuk. Ugyanakkor a környező, románok által is lakott települések számára Elek több szempontból is jelentős központtá vált a XIX. század végére. A trianoni határral azonban megszűnt az addig meglévő szabad közlekedés, rokonlátogatás, kereskedelem és egyben a folyamatos kapcsolattartás az anyanemzettel. Az eleki románság ugyanakkor a szabad vallásgyakorlat lehetőségében is korlátozva érezte magát. 1920-tól egyházi szempontból Otllaka helyett Kétegyháza filiáléja, azaz a kétegyházi görögkeleti lelkész által adminisztrált község, lett.¹

A két világháború közötti időszakban merült fel először az elekiekben az önálló egyházalapítás gondolata. Az elekiek önálló görögkeleti egyházközséggé alapításának éve 1934, de lelkész hiányában továbbra is az akkori kétegyházi lelkész, Miskucza Péter vállalta magára egyházuk adminisztrálását.² A fiatal kétegyházi lelkész megszervezte az adománygyűjtést az eleki görögkeleti román imaház létesítésére Csanád-Arad-Torontál vármegye alispánjának engedélye alapján, amelyet az alispán 1939. május 5-én írt alá

¹ *Teodor Misaroș: Din Istoria Comunităților Bisericești Ortodoxe Române din R. Ungară.* Tankönyvkiadó. Bp. 1990. 17–21. p.

² *Teodor Misaroș: Din Istoria Comunităților... i. m.*

Makón³. Az adománygyűjtő napló összesen 152 sorszámot tartalmaz, de összesen 149 adományozó név szerepel, feltüntetve az adományozó házszámát, a pénzüsszeget, vagy a búza, illetve kukorica mennyiségét, amellyel hozzájárult az imaház létesítéséhez. Az adománygyűjtő naplóban felsorolt nevekből csak húsz az, amely ma is meglévő román családnév:

- Urzika János – Rusz Péter
- Lung György
- Szelezsán Mihály
- Bágy Mózes a többi mind a 129 német: – Zilbauer
- Strifler – Mahler
- Witmami
- Hoffmann, hogy csak néhány példát említsek.

Az alábbiakban közöljük az adományozók teljes névjegyzékét:

Sor-szám	hsz	Név	P.	Búza fillér	Kukorica
1.	797	Héroz Fülöpné		20	
2.	765	Endelhardt E.... ?		20	
3.	766	Schimp József		20	
4.	767	Brandt József		20	
5.	768	Baver Ádám		10	
6.	773	Brandt Ferenc			20
7.	717	Sipitzky András		20	
8.	721	Zseitber Erzsébet			2 kg
9.	723	Ádám Mihályné		30	
10.	724	Bender Györgyné		20	
11.	725	Engelhardt Miksa		30	
12.	728	Zimmermann József		10	
13.	805	Reisz György		50	
14.	806	Reisz Miksa		10	
15.	689	Olvashatatlan Ádámné			2 kg
16.	686	Braun János		10	
17.	687	Braun Ferenéné		10	
18.	654	Zielbauer Jánosné		10	
19.	818	Strifler Ádám		30	
20.	818	Leiset György		10	
21.	647	Singer József		20	
22.	645	Urzika János		20	
23.	641	Sin er József		20	
24.	292	Zielbauer János		10	
25.	293	Niederma er Antal		20	
26.	299	Farkas Istvánné	1		
27.		Bender Ferencz		50	

³ Munkácsy Mihály Múzeum. Román Történelmi Gyűjtemény. Irat L. sz.: 87. 112. 4.

Egy eddig feltáratlan forrás Elek történetéhez

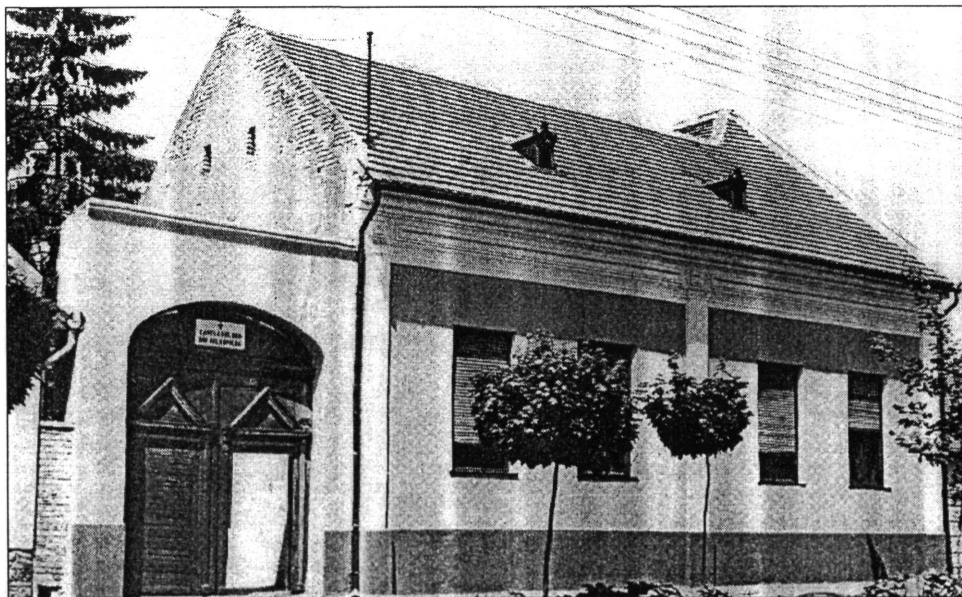
Sor-szám	hsz	Név	P.	Búza fillér	Kukorica
28.	310	Niederniayer József		50	
29.	319	Moylich József		10	
30.	340	Rusk János		10	
31.	235	Keüsch Jozsef		50	
32.	232	Singer Mihál		50	
33.	229	Hüzt Antal		20	
34.	226	Singer András		50	
35.	225	özv. Klém Jozsefné		20	
36.	223	Päger Péter	2		
37.	218	Jäger Ádám antal	1		
38.	217	Klemm János		50	
39.	385	Leiset Ádám		50	
40.	384	Hoffmann Ferencz		20	
41.	383	Reisz Ferenc		20	
42.	382	Wittmann András		40	
43.	138	Haner Viktória		10	
44.	374	Snetler Márton		30	
45.	373	Knetter Mátyás		30	
46.	369	özv. Zielbauer Ádámné		50	
47.	928	Stifler József		50	
48.	432	Olvashatatlan István		20	
49.	434	Machler Fülöp		50	
50.	435	Leiszt József		50	
51.	194	ö. Wittmann Györgyné		20	
52.	170	Kleinn Antal		20	
53.	186	Flender Ádám	1		
54.	176	Wittmann János		20	
55.	103	Knetter János		50	
56.	102	Wittmann György		20	
57.	109	Schnäder Vendel		10	
58.	105	Kontur Antónia	1		
59.	107	Hoffmann József		20	
60.	116	Strifler Gvörgy		50	
61.	117	Schnetter Antal		20	
62.	118	SchimpI József		50	
63.	19	Niedermayer József		50	
64.	20	Kneller Gvörgy		20	
65.	12	Olvashatatlan		30	
66.	537	Strifler Miksa		50	
67.	538	Machler János		50	
68.	535	Strifler György		50	
69.	495	Wittmann János		50	
70.	499	Hauck Antal		40	
71.	504	Kloszter János		30	
72.	509	Kellner György		100	

Sor- szám	hsz	Név	P.	Búza fillér	Kukorica
73.	511	Shõn József		100	
74.		Olvashatatlan		- 20	
75.	514	Machler András		50	
76.	569	Ruck Ferenc		50	
77.	580	Kraysert György		50	
78.	564	Braun Ferencz		50	
79.	563	Ruck Ádám		20	
80.	558	Faulhaber József		20	
81.	557	Rüstc József		10	
82.	549	Jäger Márton		10	
83.	547	Singer Ádám	1		
84.	548	Mahler Ferencz		10	
85.	601	Stifler Pál		20	
86.		Olvashatatlan		30	
87.	3G	Geisel András		50	
88.	35	Braun J....		10	
89.	39	Stifler József		20	
90.	33	M.... József		10	
91.	39	Seiszel József		50	
92.	1446	Ottlakán Péter			10
93.		Bender Márton		50	
94.	90			10	
95.	28	Rusz Péter	2		
96.	1435	Iván Mihály		20	
97.	1401	Iruazon Pascu			9
98.	1403	Jépuré János			22
99.	1409	Rück Ádám		30	
100.	1618	Rombach János		10	
101.	1030	Willmann Mihály		30	
102.	1045	Braun Jakab		10	
103.	1044	Fremmel Mihály		20	
104.	1179	Bauer József		20	
105.	1123	Klem András		20	
106.	1125	Rück Ádám		10	
107.	1066	Bloch József		20	
108.	985	Stoft Mátyásné		20	
109.	126	Scröhner Josef		20	
110.	1277	Lengyel Rudolf		20	
111.	1274	Singer József		20	
112.	1377	Braun János		40	
113.	1376	H..... István		20	
114.	1289	Waschik Jozsef		10	
115.	894	Barna Simon	1	50	
116.	1052	Olvashatatlan János	2		
117.	1052	Lun György			10

Sorszám	hsz	Név	P.	Búza fillér	Kukorica
118.	748	Braun Ádám		50	
119.	48	Szabo Lajos			4
120.	54	Voléntér Andor		50	
121.	57	Kovács Sándor		50	
122.	57	Rác János			
123.	58	Rác Gusztáv		20	
124.	63	Olvashatatlan Mozesz			4
125.	26	Szelezan Mihály			13
126.	Zsel 2.	Phoncer Antal		20	
127.	239	Sremmel Sebestyén		20	
128.	Zsel 5.	Ruck Kasparn		20	
129.	Zsel 6.	Trummel József		20	
130.	1366	Búrjan György	3		
131.	1042	Bahdics György	2		
132.	1456	Popa Vazul	3		
133.		Olvashatatlan	5		
134.		Olvashatatlan	1		
135.	639	Block Ferenc		30	
136.	Község	Niedermayer J.	10		
137.		Olvashatatlan	1		
138.	67	Takács János		20	
139.	237	Singer József		50	
140.	464	Singer György		50	
141.	983	Erling Ferenc	1		
142.	602	Smetter Ferenc		30	
143.	860	Dán Tivadar	1		
144.					
145.	29	Olvashatatlan Istvánné		10	
146.	39	Olvashatatlan János		10	
147.	68	Kiss Péter	1		
148.		Otlakan János	1		
149.		Murozsán Mari	1		
150.		Murozsán Elek		50	
		Összesen:	66.80 fill.	100 kg búza	

Természetesen az adományozók névjegyzéke egyben jelzi a családok gazdasági erejét is, valamint kitűnő példája a románok és a németek egymás iránti, megbecsülésének, a vallási toleranciának, a másság tiszteletbetartásának. Sajnos adatok hiányában nem tudjuk, hogy miért de megakadt az imaház megvalósulása. Az eleki románok majd csak 1945 után tudtak létesíteni egy görögkeleti kápolnát. 1947-ben az agrárreform következtében kaptak egy nagy polgárházat, amelyben kápolnát, közvetlenül mellette pedig a paplakot rendeztek be. Az eleki görögkeleti egyházközség csupán 1947-től kapott helyben lakó lelkeszt Békési György személyében. Attól az évtől megkezdődött az anyakönyvezés⁴.

⁴ Teodor Misarog: Din Istoria Comunităților...: i. m.

1. kép. Román ortodox kápolna, Elek

2. kép. A román ortodox kápolna ikonosztáza, Elek

An as-yet unexplored source to the history of Elek

– Mrs. László Csobai –

Résumé

Péter Miskuczsa 1931–1981 was the Greek Catholic priest of Kétegyháza. His heritage was purchased by the Munkácsy Mihály Museum in 1982 for its Roumanian Historical Collection. The significant heritage includes more thousand items of significant documents, small prints, books and objective materials. The heritage is of source value, und essentially importunt for the historical und cultural historical research of the Roumanians living in Hungary. The donation-collecting diary presented above is a part of this heritage.

Mrs. László Csobai
Munkácsy Mihály Museum
Békéscsaba
Széchenyi Street 9.
5600